

АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

© Загородній А. Г., Бабінська С. Я., 2015

Розглянуто основні напрями інноваційної діяльності та характерні для інновацій ознаки. Проаналізовано інноваційну активність промислових підприємств як загалом в Україні, так і у Львівській області. Наведено динаміку інноваційної діяльності машинобудівної промисловості України, а також дані щодо кількості підприємств та обсягів реалізованої інноваційної продукції за межі України. Проаналізовано джерела фінансування інноваційної діяльності. Визначено основні чинники, які сприятимуть розвитку інноваційної діяльності українських підприємств.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, промислові підприємства, машинобудівна промисловість.

A. G. Zagorodniy, S. Y. Babinska
Lviv Polytechnic National University

ANALYSIS OF INNOVATIVE ACTIVITIES OF INDUSTRIAL ENTERPRISES OF UKRAINE

© Zagorodniy A. G., Babinska S. Y., 2015

Functioning of a business is not possible without conducting innovative activities, which should be aimed at producing the new enterprise competitive basis or updating the existing one. Innovative activities of the company lie in improving the company's operation as a whole or its particular units in order to gain competitive and economic advantages.

The article considers the basic directions of innovative activities and characteristic features of innovations.

The innovative activities of industrial enterprises in Ukraine and in Lviv region have been analyzed. As a result, it has been found that the number of industrial enterprises implementing innovations in Ukraine is growing, with the exception of 2008 and 2013. In Lviv region the growth is also observed, except the years 2008, 2010 and 2011. Most of the reductions is due to insufficient funding and level of academic training, imperfection of logistics and others. The article also presents dynamics of enterprises in Ukraine and Lviv region that implemented innovations in 2005 - 2013.

The dynamics of innovative activities of machine building industry in Ukraine is shown, the industry taking a significant share of the Ukrainian economy.

Statistics show that not many of the innovatively active enterprises of Ukraine sell their innovative products outside Ukraine. This is because the innovations sphere of Ukraine is not attractive to foreign investors as the government directs insufficient funds to developing innovative activities and so on. However, the average volume of the innovative products sold by one enterprise was increasing during the analyzed period, with the exception of 2009. The dynamics of the number of enterprises that sold innovative products outside Ukraine during the analyzed period is presented.

The sources of financing innovative activities have been analysed. This analysis shows that the main sources of financing innovative activities are own funds of enterprises and investment funds. A small contribution is made by the state budget.

Provided an effective public policy, Ukraine has considerable potential for the development of innovative activities. The main factors that will promote innovative activities of Ukrainian enterprises have been considered. Implementation of these factors will increase the innovative activities of Ukrainian industrial enterprises.

Key words: innovations, innovative activities, industrial enterprises, machine building industry.

Постановка проблеми. Для інтеграції України в ЄС необхідно забезпечити конкурентоспроможність національної економіки, стимулювати інноваційну активність, яка дасть змогу підвищити темпи економічного зростання. Розвиток інноваційної діяльності є основою, яка визначає рівень розвитку країни, її конкурентоспроможність та перспективи на світовому ринку. З огляду на це дослідження стану інноваційної діяльності промислових підприємств, зокрема підприємств машинобудування, які займають вагоме місце у промисловості України, є доцільним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо інноваційної діяльності підприємств досліджували такі науковці, як: Б. Андрушків, О. Амоша, Ю. Бажала, В. Беренс, Г. Бірман, О. Богуславська, В. Власова, О. Водачкова, А. Гальчинський, В. Геєць, Л. Гітман, Н. Гончарова, М. Денисенко, М. Джонк, Р. Іванух, С. Ільєнкова, А. Колодійчук, В. Корсунський, Н. Краснокутська, Я. Крупка, О. Кузьмін, О. Лапко, Б. Литвин, П. Микитюк, Б. Патон, А. Перлак, Я. Риженко, А. Савченко, А. Савчук, М. Сазонець, О. Собко, П. Хавранєко, П. Харів, М. Чумаченко, С. Шмідт та ін. Проте окремі аспекти розвитку інноваційної діяльності в Україні залишаються маловивченими та потребують подальшого дослідження.

Постановка цілей. Аналіз стану інноваційної діяльності промислових підприємств та підприємств машинобудування України загалом і Львівської області зокрема, а також визначення основних чинників розвитку їхньої інноваційної активності.

Виклад основного матеріалу. Закон України “Про інноваційну діяльність” трактує її як таку, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг [7].

Відповідно до п. 1 ст. 327 Господарського кодексу України інноваційна діяльність передбачає інвестування наукових досліджень і розробок, спрямованих на здійснення якісних змін у стані продуктивних сил і прогресивних міжгалузевих структурних зрушень, розробляння і впровадження нових видів продукції і технологій.

У цьому кодексі визначено такі основні напрямки інноваційної діяльності:

- проведення наукових досліджень і розробок, спрямованих на створення об'єктів інтелектуальної власності, науково-технічної продукції;
- розробляння, освоєння, випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технологій;
- розробляння і впровадження нових ресурсозберігаючих технологій, призначених для поліпшення соціального й екологічного стану;
- технічне переозброєння, реконструкція, розширення, будівництво нових підприємств, що здійснюються вперше як промислове освоєння виробництва нової продукції або впровадження нової технології [1].

Основною ознакою інновацій є новизна продукту (товару чи послуги) або його значне вдосконалення. До інновацій належать як продукти, послуги, які підприємство виробило першим, так і продукти чи процеси, запозичені підприємством від інших суб'єктів господарювання, але які вперше реалізуються на цьому підприємстві.

Важливою ознакою інновації є її впровадження, тобто продукт повинен використовуватися у процесі діяльності підприємства чи реалізовуватись на ринку.

До інноваційної діяльності належать всі види діяльності, що пов'язані з розвитком, поширенням та використанням наукових і технічних знань у всіх галузях науки і техніки: науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків тощо.

Результатом інноваційної діяльності підприємства є покращення функціонування підприємства чи окремих його структурних підрозділів з метою одержання конкурентних та економічних переваг. Іншою характерною властивістю такої діяльності є високий рівень невизначеності та ризику, адже результати інноваційної діяльності не можна точно передбачити [2, с. 216, 217].

Для дослідження основних тенденцій, факторів, ресурсів та результатів інноваційної діяльності, одержання даних, необхідних для аналітичного оцінювання інноваційних процесів, слід використовувати статистичні дані.

Відповідно до даних Державної служби статистики України за 2005–2013 роки, інноваційну активність промислових підприємств характеризують показники, наведені у табл. 1.

Очевидно, кількість промислових підприємств, що впроваджують інновації в Україні, з кожним роком зростає, за винятком 2008 та 2013 років, коли зменшення порівняно з попереднім роком відповідно становили 2,19 % та 4,3 %. Загалом за період від 2005 до 2013 рік кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації в Україні, зросла від 810 одиниць до 1312 одиниць, тобто на 61,98 %.

Таблиця 1

**Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації, за регіонами:
2005–2013 роки, од.***

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Україна	810	999	1186	1160	1180	1217	1327	1371	1312
Динаміка: – щодо 2005 року, %	100,0	123,33	146,42	143,21	145,68	150,25	163,83	169,26	161,98
– щодо попереднього року, %	100,0	123,33	118,72	97,81	101,72	103,14	109,04	103,32	95,7
Львівська область	27	47	79	71	99	88	74	81	84
Динаміка: – щодо 2005 року, %	100,0	174,07	292,59	262,96	366,67	325,93	274,07	300,00	311,11
– щодо попереднього року, %	100,0	174,07	168,09	89,87	139,44	88,88	84,09	109,46	103,70

*Складено авторами на підставі [3–6].

Що стосується Львівської області, то за аналізований період кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації, також зросла від 27 до 84 одиниць, тобто на 211,11 %. Однак зменшення кількості підприємств спостерігається у 2008 (на 10,13 % порівняно з 2007 роком), 2010 (на 11, 12 % порівняно з 2009 роком) та 2011 роках (на 15,91 % порівняно з 2010 роком).

Зменшення темпів розвитку інноваційної діяльності в Україні переважно зумовлені недостатністю фінансування. Проте не менш важливими чинниками є недостатній рівень підготовки наукових кадрів, недосконалість матеріально-технічної бази тощо.

Графічно динаміку підприємств України та Львівської області, що впроваджували інновації протягом 2005–2013 років, наведено на рис. 1.1 та 1.2 відповідно.

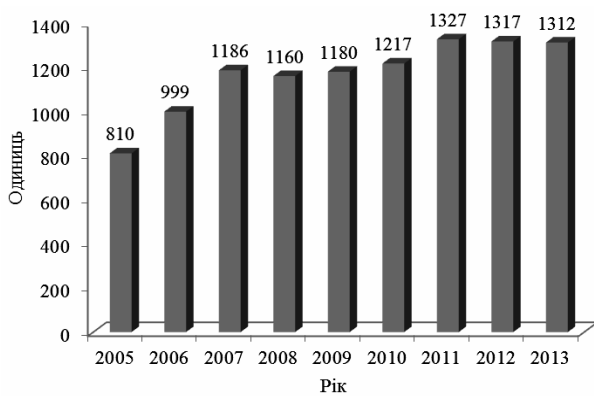

Рис. 1.1. Кількість промислових підприємств України, що впроваджували інновації за 2005–2013 роки

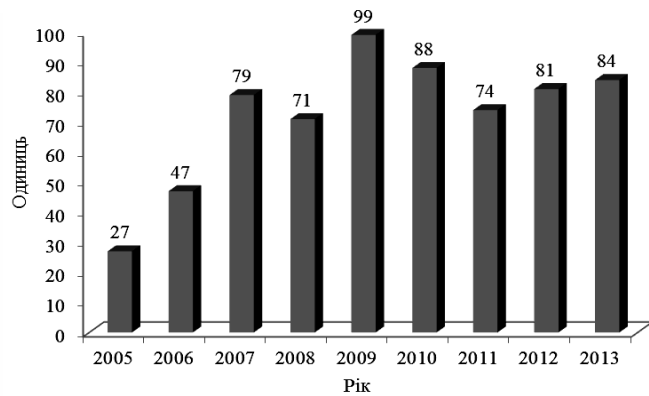

Рис. 1.2. Кількість промислових підприємств у Львівській області, що впроваджували інновації за 2005–2013 роки

Слід зазначити, що машинобудівний комплекс є одним із лідерів інноваційної діяльності та посідає вагомe місце в промисловості України. Динаміку інноваційної діяльності машинобудівної промисловості України наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка інноваційної діяльності машинобудівної промисловості України*

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Промисловість України, од.	810	999	1186	1160	1180	1217	1327	1317	1312
Машинобудування, од.	305	339	369	354	358	373	389	366	526
Частка в загальній кількості промислових підприємств, %	37,65	33,93	31,11	30,52	30,34	30,65	29,31	27,79	40,09
Зокрема:									
– виробництво машин та устаткування, од.	134	148	166	156	160	163	181	163	113
– частка в загальній кількості машинобудівних підприємств, %	43,93	43,66	44,99	44,07	44,69	43,7	46,53	44,53	21,48
– виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування, од.	110	125	139	137	136	138	135	126	121
– частка в загальній кількості машинобудівних підприємств, %	36,07	36,77	37,67	38,7	37,99	36,99	34,7	34,43	23,0
– виробництво машин і устаткування, не віднесені до інших угруповань, од.	–	–	–	–	–	–	–	–	135
– частка в загальній кількості машинобудівних підприємств, %	–	–	–	–	–	–	–	–	25,67
– виробництво транспортних засобів та устаткування, од.	61	66	64	61	62	72	73	77	82
– частка в загальній кількості машинобудівних підприємств, %	20,0	19,57	17,34	17,23	17,32	19,31	18,77	21,04	15,59
– виробництво меблів, іншої продукції, ремонт і монтаж машин і устаткування, од.	–	–	–	–	–	–	–	–	75
– частка в загальній кількості машинобудівних підприємств, %	–	–	–	–	–	–	–	–	14,26

*Складено авторами на підставі [3–6].

Статистичні дані свідчать, що найбільшу частку серед промислових підприємств, що впроваджують інновації, займають підприємства машинобудівної промисловості, зокрема з виробництва: машин та устаткування, електричного, електронного та оптичного устаткування, транспортних засобів та устаткування, меблів та іншої продукції, а також підприємства з ремонту і монтажу машин і устаткування.

У загальній кількості частка підприємств машинобудування, що впроваджували інновації, стрімко зросла від 305 одиниць у 2005 році до 526 одиниць у 2013 році, що становить 72,46 %.

У табл. 3 наведено дані щодо кількості підприємств та обсягів реалізованої інноваційної продукції за межі України.

Таблиця 3

Реалізація інноваційної продукції за межі України: 2005–2013 роки*

1	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
2	3	4	5	6	7	8	9	10	10
Кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію за межі України, од.	385	337	357	341	334	343	378	332	344
Частка у загальній кількості підприємств, %	47,53	33,73	30,10	29,40	28,31	28,18	28,49	25,21	26,22
Обсяг реалізованої інноваційної продукції за межі України, тис. грн.	12494818,0	12797023,4	14666641,3	23633065,3	13200916,2	13713047,4	12630608,5	13354903,2	16053359,7
Середній обсяг реалізованої одним підприємством інноваційної продукції за межі України, тис. грн.	32454,07	37973,36	41083,03	69305,18	39523,7	39979,73	33414,31	40225,61	46666,74

*Складено авторами на підставі [3–6].

Дані табл. 3 свідчать, що лише незначна частина інноваційно активних підприємств України реалізує інноваційну продукцію за межі України. Слід зазначити, що загалом спостерігається тенденція до зменшення кількості таких підприємств (2005 рік – 385 одиниць, 2013 рік – 344 одиниці). Це пов'язано з тим, що інноваційна сфера України не є привабливою для іноземних інвесторів внаслідок недостатньої кількості коштів, спрямованих державою на розвиток інноваційної діяльності, відсутністю стимулювання до міжнародного співробітництва в цій сфері тощо.

Середній обсяг реалізованої одним підприємством інноваційної продукції за межі України за аналізований період зростає, проте у 2009 році спостерігається стрімке падіння, яке пов'язане з економічною кризою.

Динаміку кількості підприємств, що реалізували інноваційну продукцію за межі України (2005–2013 роки), наведено на рис. 1.3.

Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності є власні кошти підприємств. Важливе значення для діяльності підприємств також мають кошти інвесторів. Незначна частка коштів у загальній сумі витрат фінансування інноваційної діяльності припадає на кошти державного бюджету, що свідчить про недостатню фінансову підтримку з боку держави для розвитку інноваційної діяльності (табл. 4).

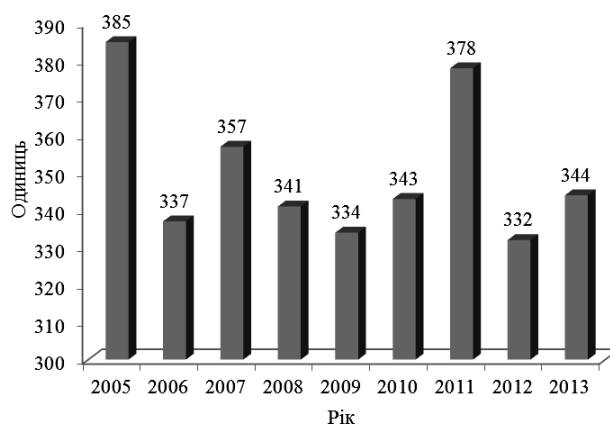

Рис. 1.3. Кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію за межі України (2005–2013 роки)

Таблиця 4

Джерела фінансування інноваційної діяльності*

Рік	Загальна сума витрат	Зокрема за рахунок коштів							
		власних		державного бюджету		іноземних інвесторів		інші джерела	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2005	5751,6	5045,4	87,72	28,1	0,5	157,9	2,74	520,2	9,04
2006	6160,0	5211,4	84,60	114,4	1,86	176,2	2,86	658,0	10,68
2007	10850,9	7999,6	73,72	144,8	1,33	321,8	2,97	2384,7	21,98
2008	11994,2	7264,0	60,56	336,9	2,81	115,4	0,96	4277,9	35,67
2009	7949,9	5169,4	65,02	127,0	1,6	1512,9	19,03	1140,6	14,35
2010	8045,5	4775,2	59,35	87,0	1,08	2411,4	29,97	771,9	9,6
2011	14333,9	7585,6	52,92	149,2	1,04	56,9	0,4	6542,2	45,64
2012	11480,6	7335,9	63,9	224,3	1,95	994,8	8,67	2925,6	25,48
2013	9562,6	6973,4	72,92	24,7	0,26	1253,2	13,11	1311,3	13,71

*Складено авторами на підставі [3–6].

Варто зазначити, що багато підприємств не використовують інноваційних розробок через низку факторів, які стримують інноваційну діяльність. Проте з огляду на зарубіжний досвід чинниками, які могли би сприяти розвитку інноваційної діяльності українських підприємств, є: зміни у законодавстві, організаційній та фінансовій сфері підприємств, що активізують інноваційну діяльність. Подальше врахування такого досвіду дасть змогу вітчизняним підприємствам реалізовувати конкурентоспроможну продукцію на світовому ринку.

Висновки. Незважаючи на значну кількість недоліків у сфері розвитку інноваційної діяльності, за умови проведення ефективної державної політики Україна має значний потенціал для свого розвитку.

Основними факторами, які сприятимуть розвитку інноваційної діяльності підприємств в Україні, є:

- забезпечення інноваційного та науково-технічного розвитку економіки з метою виходу вітчизняних підприємств на світовий ринок;
- підготовка висококваліфікованих кадрів для розвитку інноваційної діяльності;
- створення ринку реалізації інноваційної продукції з належним рівнем захисту прав інтелектуальної власності, патентний захист інновацій;
- удосконалення законодавчої бази (прийняття нормативно-правових актів щодо регулювання інноваційної діяльності, усунення суперечностей);

- використання різних форм державного регулювання та підтримки інноваційної діяльності;
- покращення рівня інформаційного забезпечення інноваційної діяльності підприємств.

Реалізація напрямків розвитку інноваційної діяльності в Україні дасть змогу значно підвищити рівень інноваційної активності промислових підприємств, стабілізувати процес оновлення виробництва, ефективно використовувати внутрішні та залучені зовнішні інвестиції у інноваційній діяльності.

Перспективи подальших досліджень. Інноваційна діяльність промислових підприємств, зокрема підприємств машинобудування, є недостатньо вивченою. Тому подальші дослідження авторів можуть бути спрямовані на глибший аналіз інноваційного розвитку промислових підприємств України та Львівської області.

1. *Господарський Кодекс України: від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15_2. Економіка та управління підприємством: теорія і практика: навч. посібник / І. І. Грибик, Т. В. Кулініч, Н. В. Смолінська, Н. О. Шпак, В. Я. Гавран. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 428 с.* 3. *Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник / відп. за випуск І. В. Калачова. – К.: ДП “Інформаційно-видавничий центр Держстату України”, 2008. – 361 с.* 4. *Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник / відп. за випуск І. В. Калачова. – К.: ДП “Інформаційно-аналітичне агентство”, 2010. – 347 с.* 5. *Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник / відп. за випуск І. В. Калачова. – К.: ДП “Інформаційно-видавничий центр Держстату України”, 2012. – 305 с.* 6. *Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник / відп. за випуск О. О. Карамзіна. – К.: ДП “Інформаційно-видавничий центр Держстату України”, 2014. – 314 с.* 7. *Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.*